

Cum a transformat pandemia artele?

DOI: 10.46522/S.2022.S1.6

Marcela Livia DAN PhD

University of Arts Târgu-Mureș

dnliv@yahoo.com

Abstract: How has the Pandemic Transformed Arts?

2020 was a difficult year for all the artists as well as for the audience. The artists were forced to bring masks on stage that they would never have wanted. Many art creators have moved their shows online. The public was also affected by all this madness. The people stayed at home and paid tickets online for shows broadcasted online. For many theater makers, preserving a palpable sense of liveness was paramount in adapting a theatrical project for a digital medium. Plays and monologues on Zoom about lockdown life had most appreciated on the virtual space. Online plays had a lot of success in most of the countries. Some digital productions had shown impressive formal originality – such as Belarus Free Theatre’s experimental Zoom show “A School of Fools”. The conversation and subject matter has focused on the pandemic lifestyle. Many creators, however, got most excited by projects that brought theater to the digital space in unprecedented ways. Theatre has offered us comfort, provocation and entertainment.

Key words: *arts, pandemic, music, theatre, online, Zoom.*

Anul 2020 a fost unul dificil pentru toți cei care activează în domeniul artelor spectacolului, deoarece pandemia de Covid-19 a dus la suspendarea activității cu publicul în toate instituțiile de spectacol.

Timpul petrecut în izolare ne-a reamintit tuturor ce înseamnă răbdarea și creativitatea. În ceea ce privește creația artistică, au apărut noi forme de exprimare ce au impulsionat și mai mult nevoia de a reinventa arta.

Trebuie spus că arta este unul dintre acele domenii specific umane care se schimbă odată cu lumea. În acest sens am putea spune că opera de artă aspiră să fie mereu aproape de oameni și să joace un rol activ în viața lor.

Pandemia a produs tulburări pe mai multe paliere, printre care și industria muzicală. Cei care lucrează în acest domeniu au anulat foarte multe concerte și festivaluri mari. Cum sunt spre exemplu: UNTOLD, Neversea, Electric Castle, sau cea de-a cincizecea-a ediție a festivalului Glastonbury. Un festival de cinci zile al artelor spectacolului contemporan care are loc în Pilton, Somerset, Anglia și care, pe lângă muzica contemporană, mai găzduiește dans, comedie, teatru, circ, cabaret și multe alte genuri și forme de

manifestare artistică. Chiar dacă în cadrul acestui festival au confirmat participarea artiști precum Taylor Swift, Kendrick Lamar, Paul McCartney și Diana Ross spectacolele și concertele au fost amânate pentru anul 2021. Amintim și de Festivalul Edinburgh Fringe din anul 2020 care a fost anulat pentru prima dată în 60 de ani. A fost anulat și Festivalul de Artă din Hong Kong precum și Festivalul Oerol. De asemenea, printre marile evenimente care au fost amânate la noi se numără: Gala Stelelor Baletului Rus, musicalul Mamma Mia, Mozart Group, Pink Martini, Damian Drăghici & Brothers. Din păcate și edițiile din anul 2021 se află sub semnul incertitudinii. Bilete la unele concerte s-au transformat în abonamentele în varianta *ANYTIME Pass*.

Aducerea în țară a unui artist de mare notorietate reprezintă o șansă pentru fanii săi. Un spectacol pe a cărui scenă urcă un artist cunoscut și despre care se vorbește în presa internațională și pe rețelele de socializare, este un plus de imagine pentru brandul de țară.

Unele concertele live s-au mutat pe facebook, instagram sau youtube, cele mai multe emit direct din dormitoare sau sufrageriile unor artiști, iar vânzările de discuri se fac acum exclusiv online. Toată lumea pare să fie de acord că pandemia își va pune în continuare amprenta pe creațiile muzicale, fiind sursă de inspirație pentru versurile unor piese. Așa se face că au apărut melodii manifest, cu mesaje puternice, adevăruri spuse pe șleau și abordări artistice impresionante dacă nu chiar șocante cum ar fi piesa *Pandemie* a lui Tudor Chirilă și Omu Gnom, piesa *Pace, de Om la lună* a Adei Milea sau piesa *Dirty Little Virus* a cântărețului american Iggy Pop.

Majoritatea spectacolelor de orchestră au fost anulate sau amânate. De exemplu, Orchestra Simfonică din Boston și-a anulat turneul asiatic, iar Orchestra de Paris și-a anulat concertele.

Majoritatea producțiilor de operă au fost anulate sau amânate, de către companii precum Canadian Opera Company, Metropolitan Opera și Royal Opera.

Demn de remarcat este faptul că Festivalul Internațional George Enescu a refuzat să-și anuleze ediția din anul 2020 și acesta s-a desfășurat pentru prima dată în online. Oana Marinescu, director de comunicare al Festivalului și Concursului George Enescu, a povestit la TVR, în emisiunea *Ca'n viață* că provocarea online a fost acceptată atât de membrii juriului cât și de concurenți (Pârvul, 2020). Orchestra a avut un număr redus de membri pentru a se putea respecta regulile de distanțare. Pentru partea de competiție, pe platforma online au fost introduse butoane de aplauze, astfel încât spectatorii să poată să transmită candidaților părerile lor. Clipurile concurenților au fost publicate pe site-ul competiției unde iubitorii muzicii au putut să asculte concurenții de câte ori voiau, în perioada în care s-a desfășurat etapa. Existau trei opțiuni de feedback venit din partea spectatorilor: *Bravo, M-a emoționat* sau *Aplauze în picioare*.

Ca răspuns la anularea multor producții planificate, Opera Națională Finlandeză a comandat, a creat și a produs *Covid fan tutte*, o operă comică despre viața din timpul pandemiei folosind muzica din *Cosi fan tutte* a lui Mozart, cu o distribuție finlandeză și

Marcela Livia Dan

care a avut premiera în data de 28 august 2020 cu un număr redus de spectatori și cu restricții pentru a respecta distanțarea socială.

Întrebat „Cum credeți că va arăta lumea de mâine?” „Cu ce lecții ieșim, sau ar trebui să ieșim din criză, pe care ar trebui să le aplicăm pe viitor ?” ,regizorul de operă Robert Lehmeier, răspunde:

Opera este cea mai elaborată formă de artă occidentală care, la fel ca arca lui Noe, necesită cooperarea atâtor oameni din medii foarte diferite. Opera a fost, este și sperăm că rămâne un minunat experiment social. Aceasta va fi marea întrebare: în ce măsură se va digitaliza, mai departe, lumea? Va continua presiunea economică să atomizeze întâlnirile interpersonale și câte teatre vor rămâne în picioare și vor supraviețui financiar? O lume în care toată lumea stă doar în fața calculatorului din birou de acasă este un coșmar pentru mine. Dar rămân optimist în ceea ce privește perspectiva pe termen lung. Cred cu tărie că omul este o ființă socială care are nevoie de un dialog fizic concret. Iată șansa fiecărei crize: să ne întrebăm ce contează cu adevărat în viață. Cu toții ducem lipsă de timp și lăsăm pe mâine lucrurile importante.

Lehmeier, 2021

Majoritatea companiilor de dans și-au anulat spectacolele din sezonul 2019-2020. De exemplu, Sezonul 80 de ani al Teatrului American de Balet de la Metropolitan Opera House a fost anulat, alături de premiera din New York a *Of Love and Rage* și debuturile mai multor dansatori. În iunie 2020, New York City Ballet a anunțat că spectacolele care urmau să se joace în anul 2020 au fost anulate, inclusiv spectacolul anual al baletului *Spărgătorul de nuci* din decembrie, care nu s-a jucat pentru prima dată de la premiera lui din anul 1954. Balerinii au fost și ei afectați, fiind obligați să rămână acasă neputând să meargă la sala de repetiții unde aveau condițiile necesare pentru a se antrena și a se menține în formă. Obișnuiți cu un antrenament zilnic riguros acum se văd nevoiți să se limiteze la exerciții în apartamentul lor.

Pasionat de balet, nigerianul Anthony Mmesoma Madu, în vârstă de 11 ani, a dansat desculț în ploaie. Filmarea a fost postată pe youtube și așa a fost descoperit de Directorul Artistic a Școlii de Dans *American Ballet Theatre* din New-York care i-a oferit și o bursă (Ekpu, 2020).

O data cu cu noile recomandări de a sta acasă și apoi cu restricțiile de a circula, cu toții am avut timp pentru introspecție, pentru a ne pune întrebări și nu în ultimul rând pentru meditație. Rupti de agitația cotidianului, izolarea i-a îndemnat pe oameni să caute modalități de distracție. Mulți dintre ei, și-au descoperit talentele ascunse datorită lucrului în izolare și a timpului liber neașteptat. O evadare din monotonie, o evadare creativă și relaxantă, a început pentru cei mai mulți dintre noi atunci când o parte a zilei ne era rezervată pentru artă și suflet.

Înainte de această pandemie și de starea de urgență instaurată, artiștii plastici români erau foarte activi, în sensul că erau implicați în organizarea expozițiilor, participau la simpozioane și bienale internaționale de artă. Preocuparea creativă din atelier le-a dat

șansa să evadeze din cotidianul tumultuos amplificat de viața politică și de evenimentele care veneau în cascadă.

Pe parcursul acestei perioade s-a putut observa cum, pentru mulți oameni obișnuiți a apărut subit o mare pasiunea pentru pictură. O parte semnificativă din artiști sunt oricum introvertiți și au nevoie de un timp și un spațiu al lor. Un exemplu relevant în acest sens este Adrian Salanțiu (inginer de profesie), nepotul cunoscutului pictor clujean, Virgil Salanțiu, care la vârsta de 60 de ani își găsește pasiunea în pictură. Pentru a-și exprima gândurile acesta a ales cu predilecție, natura. Inspirat fiind de impresionisti ca Renoir, Van Gogh, Claude Monet, acesta denotă o vădită preocupare pentru modul în care culorile se dizolvă unele în altele, parcă într-un dans dinamic care provoacă imaginația. Imagini cu impact vizual, care ne îndeamnă la reflecție, ne pun în contact cu părțile vulnerabile din noi dar și cu forța de a înfrunta neprevăzutul. Majoritatea lucrărilor sunt mai degrabă experimente cromatic, iar curiozitatea față de rezultatul final al acestor experimente, îl inspiră să picteze și mai mult.

Artiștii nu se opresc niciodată din activitatea lor creativă. Ei vor continua să se exprime plastic și emoțional și vor face în așa fel încât intențiile și gândurile să rămână marcate.

Cum era de așteptat, programele TV și filmele au fost marile câștigătoare în ultimele luni. În anul 2020, s-au vizionat mai multe filme artistice, seriale TV și filme de animație ca niciodată.

Moartea lui George Floyd a relansat lupta contra discriminării afro-americanilor și a reaprins protestele în favoarea mișcării *Black Lives Matter*. În contextul acestor evenimente, au acut loc proteste la nivel național și internațional, manifestanții cerând în mod imperativ asumarea propriului trecut colonial și combaterea rasismului existent în țară. În acest context, s-a creat un curent numit corectitudine politică, care a dat naștere la numeroase exagerări. Filmul *Pe aripile vântului*, a fost retras de pe platforma de streaming HBO Max, de teama reacțiilor negative pentru modul în care îi prezintă pe oamenii de culoare, deși sclavii respectivi nu sunt tratați cu violență, sunt, aproape, prieteni ai familiei. Un alt film pus în discuție e *Batman* care a fost acuzat de cultivarea stereotipurilor rasiste și că glorifică epoca în care persoanele de culoare erau supuse sclaviei.

Platforma de streaming video Disney+, deținută de compania Walt Disney, a blocat și ea accesul copiilor sub 7 ani la vizionarea unor filme clasice de animație, precum *Pisicile aristocrate*, *Dumbo*, *Peter Pan* sau *Cartea Junglei* din cauza unor scene considerate a conține stereotipuri ori prejudecăți rasiale. Pisica este o caricatură rasistă a persoanelor asiatice care afișează trăsături stereotipe exagerate, de genul ochilor oblici și dantura proeminentă. În filmul de animație *Peter Pan* amerindienii sunt și ei portretizați într-o manieră stereotipă care nu reflectă diversitatea și nu reprezintă tradițiile culturale autentice ale acestei populații. Iata de ce putem spune că arta nu ar trebui tratată în funcție de considerente politice ori sociologice și eliminată în felul acesta din filme.

Pandemia COVID-19 a stagnat și industria teatrului global. Multe teatre au încercat să se adapteze noilor condiții, au încercat să-și reiventeze repertoriul și nu în ultimul rând au încercat să găsească forme noi de a rămâne aproape de spectatori. În această ordine de idei, s-au făcut eforturi considerabile de către actorii și directorii teatrelor să funcționeze într-o societate care a închis sălile de spectacol și în care artiștii abia pot să joace și să supraviețuiască. Publicul a fost și el afectat de toată această nebulie. Au rămas acasă și au plătit bilete la spectacolele difuzate online.

Ilustrul München Residenztheater se bazează acum, la fel ca Globe Theatre din Londra, pe spectacole de streaming online. Se aplică principiul „plățiți după cum doriți”, de la un bilet de economisire de 15 EUR (18,11 USD) la un „bilet de solidaritate” de 100 EUR (120,76 USD).

„Lockdown-ul” a forțat închiderea teatrului și a forțat mutarea lui în virtual.

Festivalul Internațional de Teatru din Sibiu a fost primul festival de artele spectacolului din Europa Centrală și de Est organizat în anul 2020 în mediul virtual. Timp de zece zile, au fost prezentate publicului pe Facebook și pe site-ul oficial al festivalului, 138 de spectacole și evenimente din 10 țări, de pe cinci continente. S-a încercat o reînnoire a teatrului, de a crea genuri noi, un nou tip de conectare la scenă. Multe teatre au avut filmări „de lucru”, în nici un caz destinate publicului. Sunt și spectacole care au trecut cu brio testul online, îmbogățindu-și tehnicile împrumutate din film. După închiderea teatrelor, conducerea a încercat să mențină actorii făcând teatru pe Zoom pentru a continua să comunice și să facă viabilă această formă de artă. S-au bazat mai puțin pe obiectele de pe scenă și mai mult pe corpurile fizice ale interpreților, pe cuvintele pe care le rostesc. În timpul pandemiei, mulți actori, regizori, scriitori și alții au renunțat la centre culturale urbane pentru locații care oferă mai mult spațiu și accesibilitate. În timp ce erau plecați, au învățat cum să lucreze mai bine și să colaboreze de la distanță; de la trimiterea de audiții video până la realizarea preproducție prin Zoom.

„La un moment dat ne-am dat seama că n-ar fi rău să ne gândim la un alt concept: *think outside the building* și că acesta e momentul în care chiar putem experimenta, chiar putem ieși să jucăm în alte spații. Cred că e un moment bun să intrăm în dialog cu arhitectura spațiului public, chiar cu un alt tip de artist care creează pentru astfel de spații”, a afirmat Gianina Cărbunariu, director general al Teatrului Tineretului din Piatra Neamț (Bălășoiu, 2020).

Pe platformele de streaming au apărut o explozie de spectacole cu multă inventivitate. S-au găsit forme eficiente artistic de a comunica cu publicul cum este spre exemplu teatru participativ pe Zoom sau pe Youtube. Au putut fi vizionate online spectacole din întreaga lume, o abundență de difuzări pe internet, de la producții recente până la unele de arhivă dar s-a simțit lipsa emoțiilor din teatru.

Sub forma activismului teatral, în special pe fondul mișcării *Black Lives Matter*, s-a realizat ieftin o producție teatrală live. Aceasta s-a axat pe rasismul experimentat de asiaticii britanici ca rezultat al Covid-19. După uciderea lui George Floyd, toate acestea

au combinat artele, politica și activismul. A existat, de asemenea, seria *Almeida Shifting Tides*, care s-a axat pe activismul climatic în piesele audio realizate de actori tineri.

Să remarcăm cum, într-un interviu luat de Matei Vișniec despre un viitor al teatrului, regizorul Andrei Șerban nu este tocmai optimist. „E un moment extrem de confuz pentru toată lumea, la toate nivelurile. Noi înainte spuneam că mergem la teatru și că inimile spectatorilor și ale actorilor bat în același timp.

Acum această separare face foarte mult rău, căci nimic nu se compară cu acea clipă în care suntem toți în acel unic spațiu și ne simțim vii. Acum există această salvare, temporară sper, a Zoom-ului, a spectacolelor streaming. Punctul bun al lor este că permit să vedem spectacole pe care nu le-am putea vedea altfel. Dacă cei dintr-un sat din România sunt interesați să vadă ce se întâmplă într-un teatru din Germania sau din Franța sau din Japonia, pot să vadă. Asta era de neconceput înainte.

Dar, în același timp, cred că nu aceasta este soluția. Se spune că în viitor, dacă vom reveni la normal, e bine să avem această nouă tehnică a Zoom-ului. Personal sunt complet contra. Am impresia că e un element mort. Spun asta pentru că primesc informația sunet și imagine cu o secundă mai târziu. Faptul că ajunge la mine electronic cu o secundă mai târziu îmi taie complet emoția. Sau, dacă am o emoție, e total mentală, nu e o emoție e inimii. Zoom e doar un gadget ce se bazează pe iluzie. Nu poate înlocui dialogul direct.

Mă întreb totuși cine va veni la teatru dacă teatrele se vor redeschide. În primul rând, oamenilor le va fi frică mult timp să umple sălile așa cum ar trebui să fie... Am impresia că teatrul, chiar înainte de criza globală, era într-o criză a sa, o criză provocată de invazia ideologiilor. În loc să ne deschidem spre stele ca să înțelegem ceva despre prezența noastră pe pământ, ne deschidem din ce în ce mai mult spre ideologii, fie de stânga, fie de dreapta, cu extremele lor” (Vișniec, 2021).

Unele producții digitale au arătat o mare originalitate – cum ar fi spectacolele lectură cu textul *Insultați*. Belarus(ia) în cadrul programului mondial de lectură Belarus(ia) Worldwide Reading Project, a fost o conversație dramatizată pe Zoom iar subiectul s-a concentrat pe realitățile cotidiene ale vieții pandemice.

Actorii Teatrul Național din Târgu-Mureș, Compania „Liviu Rebreanu”, în cadrul programului Atitudini – corespondențe ale unor personalități ale culturii române au prezentat online articole din diverși scriitori români. Spectacolul *Niște fete* de Neil LaBute a fost o prezentare hibridă cu public și live streaming la Teatrul Național din Târgu-Mureș în regia Laurei Moldovan. A fost prima reprezentare cu public din 2021 cu ocuparea locurilor în procent de 30%. În 15 ianuarie de Ziua Culturii Naționale, Teatrul Național din Târgu-Mureș, a găzduit un maraton de spectacole lectură (15 ianuarie, ora 00:00-15 ianuarie, ora 24:00). Maratonul Drama a constat într-o serie de spectacole lectură din dramaturgia românească din perioada 1865-1918 difuzat în live streaming timp de 24 de ore fără întrerupere. În cadrul acestui demers au fost incluse spectacolele *Răzvan și Vidra* de B.P. Hașdeu, *O noapte furtunoasă*, *Năpasta* de

I.L.Caragiale, s-a continuat cu scrierile istorice *Vlaicu-Vodă* de Alexandru Davila, *Apus de soare* de B. Șt. Delavrancea, *Patima Roșie* de Mihail Sorbu, *Jocul ielelor* de Camil Petrescu. Acestea au fost difuzate live pe pagina de Facebook, pe Youtube și pe site-ul teatrului. Au avut loc discuții despre text, discuții specifice repetițiilor pentru un spectacol de teatru. De asemenea au avut loc dialoguri cu specialiști în teatrologie: Anca Hațiegan și Miruna Runcan.

După oboseitoare lecturi Zoom, artiștii și publicul au început să caute teatru. Trecearea de la scenă la audio ar putea fi și un beneficiu deoarece actorii se vor concentra mai mult asupra pregătirii vocale. Artiștii încep să vadă un potențial de profit. Spectacolele lor au fost transmise online având un public mai numeros decât ar putea avea în sălile de teatru. Există, de asemenea, tendința ca artiștii să solicite, drepturi de streaming. Drama online fiind mai ieftin de realizat decât omologul pe scenă. Însă există un disconfort din ce în ce mai mare cu privire la plata corectă a artiștilor implicați. Demn de remarcat este faptul că scriitorii și actorii au lucrat pentru sume mici. Au lucrat din bunăvoință și din dorința de a-și păstra profilul profesional. Deși sunt interesante aceste piese, ele sunt mai mult un simulacru de viață și mai puțină artă. Este mai mult o documentare a anxietății pandemice.

Într-un interviu, regizorul Theodor-Cristian Popescu consideră că „în fața laptopului nu poți parcurge o experiență teatrală”. El crede că nu e de bun augur transferarea forțată a teatrului în mediul online, așa cum s-a întâmplat și cu spectacolul său, *Villa Dolorosa*, însă spune că este numai o soluție de avarie, iar teatrul va reveni, după pandemie, la formula consacrată: oamenii stând unii lângă alții, trăind împreună o singură experiență artistică” (Vornicu, 2021).

Cu toate acestea, trebuie să încercăm să convertim sentimentele negative în experiențe pozitive, să le folosim în mod creativ acum și în viitor, pentru că numai așa arta și frumosul vor putea să continue să existe în viața noastră.

REFERINȚE

- BĂLĂȘOIU, Florentina, 2020. *Pandemia le-a redeschis românilor apetitul pentru lectură*. Disponibil la <https://stirileprotv.ro/stiri/social/pandemia-le-a-redeschis-romanilor-apetitul-pentru-lectura-35-au-citit-carti-cum-stau-cu-muzica-teatrele-si-filmele.html>. [accesat la 04.02.2021].
- EKPU, Grace, 2020. *Life after my viral ballet video got me a scholarship - BBC Africa*. Disponibil la https://www.youtube.com/watch?v=1Pm_e95S7A. [accesat la 19.02.2021].
- LEHMEIR, Robert, 2021. *Artă și cultură – Lumea de mâine*. Disponibil la <https://www.goethe.de/ins/ro/ro/kul/mag/kku.html> [accesat la 10.02.2021]

- PÂRVU, Dan, 2020. *Oana Marinescu, Director de comunicare al Concursului și festivalului internațional George Enescu*. Disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=gzZT2TOcDgA> [accesat la 21.02.2021].
- VIȘNIEC, Matei, 2021. *Andrei Șerban, regizor: Eu simt un aer de nebuloasă finală a lumii pe care o știam*. Disponibil la <https://www.rfi.ro/s> [accesat la 26.02.2021].
- VORNICU, Andrei, 2021 *Interviu Theodor Cristian Popescu: În fața laptopului nu poți parcurge experiența teatrală*. Disponibil la <https://adevarul.ro/cultura/teatru/interviu-theodor-cristian-popescu-In-fata-laptopului-nu-poti-parcurge-experienta-teatral> [accesat la 05.02.2021].